

КРАЯТ НА МЕТАФИЗИКАТА И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ОБЩЕСТВОТО

Стоян Бъчваров

THE END OF METAPHYSICS AND THE CONSEQUENCES FOR SOCIETY

Stoyan Buchvarov

Abstract. For Martin Heidegger metaphysics ends its existence with the philosophy of Friedrich Nietzsche. Nietzsche thought that the essence of Being is the will to power, but will to power is turned into will to will – will itself. The model in which the will goes to itself leads to “Great Ideologies” and “World Wars”. The action is done for itself without aims and reason. The way out is thinking is to return the whole of Being where to take its own reasons.

Key words: metaphysics, Being, beings, will to power, will itself.

Хайдегер смята, че класическата метафизика приключва с философията на Фридрих Ницше, но това води до последици за мисленето в неговата цялост и във връзка с битието.

На философията на Ницше Хайдегер отделя много внимание, публикува множество изследвания, сред които два тома, озаглавени „Ницше“, съдържащи серия лекции, посветени на история на метафизиката. Системата на Ницше е все още онто-тео-логическа, доколкото в нея се съдържа разликата между същност и съществуване, но е последната философска система, която води до края на метафизиката. В действителност Хайдегер взема една идея от Ницше. Става въпрос за идеята за вечното възвръщане и така краят на метафизиката се оказва нейно начало, метафизиката е преодоляна, за да започне отново. Тази идея е изразена най-добре в статията на Хайдегер „Кой е Ницшевият Заратустра?“ (Heidegger, 1967, 411–431). В тази статия Хайдегер коментира основно две проповеди на Заратустра „Оздравяващият“ и „За Спасението“. Вижда същността

на метафизиката на Ницше в три метафори – „живота“, „страданието“ и „кръга“. В действителност Заратустра е защитник, адвокат на живота, страданието и кръга (Ницше, 1990, 228). Животът – това е волята за власт, която е основна черта на съществуващото като такова. Страданието е свързано със сблъскващата се воля, която страда, изграждайки нови ценности, като бореца се волята се стреми към самата себе си във вечното възвръщане. Заратустра е и учител – „... учителят на вечния възврат...“ (Ницше, 1990, 232) и на свръхчовека (Ницше, 1990, 28), а той учи на свръхчовека, доколкото учи на вечния възврат, не защото тези две неща са различни, а защото са едно и също. Вечното възвръщане е името на битието на биващото, а свръхчовек – името на човека, който е влязъл в съгласие с битието. „Всичко отива, всичко пак се връща: вечно се върти колелото на битието. Всичко умира, всичко разцъфтява отново. Вечно се движи годината на битието. Всичко рухва, всичко се сглобява отново: вечно се гради все същият дом на битието“ (Ницше, 1990, 229–230). Същността на битието е воля за власт, а свръхчовекът трябва да открие тази същност в себе си, за да влезе в хармония с цялото. Волята за власт е по същество воля за творчество. Вечно гради битието своя дом от онова, което е рухнало. Вечно създава ценности свръхчовекът от отломките на старите ценности. Все още Ницше пази разликата между битие и биващо, все още същността на философията е онто-тео-логическа. Но след като идеята при Декарт се е превърнала в представеност в представата, при Кант – в предпоставена от субективността схема, при Хегел – в постигнато от субективността понятие, при Ницше – изработена от субективността ценност, а битието е станало предмет, субект, действаща сила, полагаща воля на разума, знаеща воля на духа и последно воля за власт, нищо не може да спре движението на субективността към самата себе си и на волята към самата нея. Действието при Ницше все още има основания, но вече няма цел, защото единствената цел на волята за власт е да създава нови ценности от преоценените стари. Както битието създава нови неща от отломките на старите, така и свръхчовекът трябва да си постави като цел създаването на нови неща, постоянното сътворяване на нови неща (ценности), което от цел се превръща в самоцел, а оттам целта отпада и остават само

основанията. Метафизиката губи своята телеологична насоченост. След загубата на „телос“-ат ще следва загуба на „ейдос“-а. Волята за власт преминава във воля за воля. Най-добре проблемът, свързан с волята, насочена към самата себе си, е разгледан в текста „Преодоляването на метафизиката“ (*Überwindung der Metaphysik*), публикуван в сборника “*Vorträge und Aufsätze*” през 1954 г. (Heidegger, 2000, 67–99). Текстът представлява записки на Мартин Хайдегер, направени между 1936 и 1946 г. Преодоляването на метафизиката е събитие, свързано с забравата на битието. Абсолютното опредметяване на всичко присъстващо, превъзможването на метафизиката е съществуващото събитие, което стои във волята за воля. Произвеждането заради самото произвеждане, явяването на съществуващото само като съществуващо, пълната неразличимост, превръщането на истината в заблуда, с която човек се самозалъгва, насочването на разбирането към самото него – всичко това прави волята, която желае само себе си, насочвайки се към нищожното нищо, и която е неспособна да забележи своята крайна нищожност, всичко това е волята за воля. Волята, която желае само себе си, без да има цел и без основания, е лишена от смисъл. Волята за воля превръща всичко в про-из-веден инструмент за производство, историята, с която се оправдава за безсъбитийността, науката, с която опредметява и цели да подчини природата, над-строява идеологии, под-строява политики. Основната форма, в която се проявява волята за воля, се нарича „техника“. „Техниката“ като форма на волята означава – обезпечаване на установените дадености, категоричен отказ от осмисляне, безпамятност. Безцелността е една от основните характеристики на волята за воля, защото тя е формална воля, която превръща всички цели в средства на своята игра, защото по своята същност тя е катастрофична анархия, но успява да легитимира себе си, говорейки за „исторически задачи“ и „историческа съдба“. Маркс смята, че философите не трябва повече да обясняват света, а трябва да търсят начини за неговата промяна. Истината е, че за да може да бъде променен светът, на първо място, трябва да се промени мисленето, защото иначе промяната ще бъде действие без основание, воля, насочена към самата себе си. Марксизмът открива отчуждението на човека в капиталистическия свят, но без метафизиката човекът

остава бездомен, съществува смисъл само в ефективното действие без цел и основания, без връзка с битието, истината и добродетелта.

Ясно е, че Хайдегер вижда проявата на волята за воля в лицето на диктатори като Сталин и Хитлер, които използват властта, за да подчинят масите. Така да ги подчинят, че хората никога да не получат възможност да се измъкнат от забравата на битието, от очевидното безсмислие. „Световните войни“ са следствие от изоставянето на връзката с битието. С течение на времето метафизиката разкрива дадени нюанси от смисъла на битието, но забравя други, разкрива нещо, но и покрива в мрак друго. И идва моментът, в който метафизиката губи своята цел и своите основания, т.е. метафизиката достига своя край. Европейската метафизика дълго време е утвърждавала модела действие–дело–дейност–действителност, но масовото производство, световните войни и безумната вяра в съвременния технически прогрес водят до действието заради самото действие, делото заради самото дело без основания, смисъл, идея и ценност. Волята започва да желае само себе си и насочва към самата себе си и така заличава различието между битие и биващо, при което заличаване разумът забравя за своите основания. Това, което е започнал Кант, приключва със световните войни и културата на масовото потребление сега. Но дали Хайдегер не ни подвежда? Дали не е технофоб? Може би това е личният му поглед към същността на кризата на съвременната европейска култура. Защото след дългия анализ на история на битието, метафизиката приключва под диктата на масовото производство, „идеологиите“ и „манипулациите“ на диктаторите от Втората световна война. Но епохата на края на метафизиката стои пред епохата на нейното начало.

И така, метафизиката достига до своя край, след който тя трябва да започне отново, но защо Хайдегер желае повторно да разгледа историята на метафизиката. Дали, достигайки до волята, която е насочена към самата себе си, преодолявайки метафизиката, наистина желае да оповести края на философията? Та нали в историографското представяне и господството на съдбата се крие началото на безсъбитийността. Дали мисленето не желае да започне търсенето на своите основания отново? Този път философията трябва да потърси смисъла на битието, започвайки от отговора на въпроса

„Кой?“ и преминавайки към „Какво?“. Хайдегер констатира кризата на „съвременното мислене“ като политика, наука, техника. Мисленето на ХХ век е забравило своите основания и цели, загубвайки смисъл и посока. Задачата на Хайдегер е същата като тази на Хусерл – да намери път към осмислянето на наличното, света. Да се разбунтува срещу бездната на нищото. Но за Хайдегер смисълът може да бъде разкрит само чрез разкриването на определени цялости, които по необходимост трябва да влязат в съгласие. Методът и моделът за разкриването на „Кой“ и „Какво“ са същите както при Хусерл. Битието и мисленето влизат в единство на територията на екзистенцията, Dasein. Но Хайдегер се стреми да се завърне към метафизиката чрез деструкция на историята на битието, за да разбере моженето на философията, а не да остане при различеното различие. Вещите, които са различени в света, са предмет на онтологията и онтологията по своята същност е реизъм, учение за различеното различие на подръчното, това, което има място в света, но само значене или значност – не и смисъл. Търсенето на смисъл и осмислянето на биващото като такова е задача на метафизиката, а същността ѝ е вечно възвръщане*. Същността на битието е вечно да се възвръща в мисленето. Да пропада в бездната и да се оттласква от нищото. Има моменти, в които мисленето забравя битието и битието пропада в неразличимостта, но съществуват времеви моменти, в които битието отново изпъква в плана на отличието си от биващото, в отношението си към съществуващото. Онто-гео-логията се зав-

---

* Бернд Магнус смята, че историята на метафизиката се развива до Ницше като регресия, за да разкрие той грешката, довела до този упадък. Същността на битието е да бъде воля за власт, а неговото съществуване се осъществява като вечен възврат (Magnus, 1970, 103). Така, че Ницше стои в края и началото на метафизиката. А тя може да съществува само ако вечно се завръща в човешкото мислене. Метафизиката е отношението на човека към битието и тяхната взаимна зависимост. Битието само по себе си е нищо. Човешкото мислене е това, което му дава лик. Човекът винаги ще допуска битието в своя иманентен свят, а битието винаги ще тегли човека към своята трансцендентност и винаги те ще се завръщат заедно. Можем да се отправим към трансцендентното само и единствено от иманентната територия на чистата духовност

ръща откъм фундаменталната онтология, битието просветва откъм наличното битие в истинския смисъл на думата (Dasein). Човешкото мислене има само един достоен предмет за осмисляне – биващото в цялост – и онто-тео-логията поставя този предмет като единствената достойна ноема на грижешото се за своите основания биващо. Метафизиката се връща при нас чрез постоянното премисляне на история на битието, стоейки в различието между битие и биващо, цяло и част, оставяйки висшето всеобосноваващо биващо да ни се разкрие само. Хайдегер желае да се върне към съзерцателната метафизика, не бива да се стремим да положим битието в представата, защото то е не-репрезентируемо, не бива да опитваме да го снемем чрез волята, защото то е не-волево. Дейността метафизика стига до своя край и Хайдегер ни предлага завръщане към съзерцателната метафизика, към „епохата“, в която мисленето е било най-близко да всеобщото. Но в новата „епоха“ питането за битието и вслушването в отговора трябва да идва от един „Аз“, който знае себе си, разбира себе си, знае своето може. Само чрез завръщането към автентичната философия можем да преодолеем края на метафизиката. „Философията е метафизика. Тя мисли съществуващото в цялост – света, човека, бога – по отношение на битието, по отношение на съпринадлежността на съществуващото в битието.“ (Хайдегер, 1993, 197). Всяко едно съществуващо можем да разберем само в светлината на битието. За Хусерл цялото и частта са предмет на формалната онтология, а за Хайдегер те са предмет на онто-тео-логията. Отделното можем да разберем само в светлината на формалната онтология или метафизиката. Хайдегер желае още веднъж да подчертае обективния характер на споменатите категории (идеи) и затова метафизиката на първо място е логика. „Логиката“ разбира мисленето като представянето на съществуващото в неговото битие, което си осигурява представянето в общото на понятието“ (Хайдегер, 1993, 160). Основоположникът на логиката е логосът. Логосът събира и съхранява всичко биващо, обединява и обосновава, но също така той принадлежи и разкрива облика на едно конкретно същество, което е надарено с реч. Чрез речта човекът обосновава и полага битието, което дарява себе си на човека като негово основание. От своя страна, човекът дарява себе си на битието, от което е загова-

рян, което полага в езика си, което е негово основание. „Екзистенцията може да се изрече само от същността на човека... на човека е определено да мисли същността на своето битие...“ (Хайдегер, 1993, 138). Човекът и битието взаимно се основават и обосновават едновременно в своето различие и съгласие. Битието превъзхожда човека и влиза в неговия свят. Човекът чрез метафизиката влиза в хармония с битието като логос и го полага чрез речта във времето. И затова Хайдегер смята, че метафизиката по своята основна характеристика винаги и навсякъде е логика, която мисли битието на съществуващото и е определена от различеното различие. Метафизиката мисли съществуващото в цялост, представя биващото, като изхожда от видяното различено различие, но никога не остава само при различеното различие. В този смисъл философията не е само онтология, а онто-логика. Ако философията мисли съществуващото, виждайки неговите основания, най-общото за всичко биващо като такова, може да се каже, че тя е логика, доколкото е онто-логика. Ако мислим съществуващото като такова в цялост, ако виждаме висшето „божествено божество“, всеобхващащото биващо, то метафизиката (философията) е логика като тео-логика. За да продължи да съществува философията, тя трябва да изхожда от единящото единство на хармонията между битие и биващо, същност и съществуващо, божествено и земно, постоянно и времево и да бъде едновременно логика, теология и онтология. И едновременно с това онто-тео-логическата същност на метафизиката води към различieto, което изиска нещата да бъдат разглеждани разделно, да пази многообразието на биващото като такова, поставяйки битието като основание и съществуващите части като обосновани и основани. Философията трябва да пази единството и различieto, за да изведе хармонията в нейната пълнота. Хармонията поражда битието като произвеждащо основание. Но като нещо, което причинява и обосновава, битието само се нуждае от обосноваване. Човекът обосновава биващото като такова в своята история, в своето време и като основаващ и обосноваващ принцип дарява себе си на битието. Ноетико-ноематичният модел на Хайдегер полага за свой принцип хармонията между две цялости – време и битие. Тогава, когато битието и времето и времето и битието се дарят едно на друго като

взаимно основаващи се и обосноваващи се, философията е в своя апогей. А когато хармонията се разбие, човекът загуби своите основания и цели, своята самост, пропадне в публичността, а битието се превърне в нещо неразлично, тогава философията (метафизиката) достига до своя край. Но същността на философията е вечният възврат, след пропадането следва ек-зистирание. Философията вечно ще се завръща при своите корени, т.е. метафизиката е вечна. Всеки човек, който е насочил съзнанието си към цялото, е едновременно край и начало, начало и край на метафизиката.

Един е най-важният обект, или ноема, на мисленето – съществуващото в цялост. Само едно мислено притежава ноематичен смисъл, отворен към хоризонта на бъдещето – битието. Вещите (ноемите) могат да имат смисъл само в светлината на битието, чистата идея, Единното. Екзистенциалистите (ноезите) могат да имат смисъл само в светлината на намерения своята цялост „Аз“. Моделът на биващото трябва да съхрани едновременно обекта и субекта според тяхната същност. Същността, разбирана като постоянно присъстващото (*ständige Anwesenheit*), принадлежи на конституираното битие на биващото, тя е доловен смисъл в светлината на цялото. Целта на феноменологията като цяло е да предложи модел, чрез който е възможно осмислянето на света. Хайдегер допълва модела с предложението да мисли отделното в неговото единство с цялото. Различеното различно само по себе си не може да предостави цялостен смисъл. Смисълът също като познанието при Кант може да бъде разкрит само от човешкото съзнание, което търси своята среща с цялото като събитие. Всяко едно морално, политическо или икономическо действие трябва да притежава онто-логически основания, битието трябва да бъде във връзка с биващото духовно.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

1. **Ницше, Фр.** Тъй рече Заратустра. С.: Изд. „Христо Ботев“, 1990. // **Nietzsche, Fr.** *Tau reche Zaratustra*, S.: Izd. „Hristo Botev“, 1990.
2. **Хайдегер, М.** Краят на философията и задачите на мисленето. – Мартин Хайдегер. Същности. С.: Изд. „ГАЛ- ИКО“, 1993. // **Haidegger, M.** *Krayat na filosofiyata i zadachite na misleneto*. – Martin Haidegger. *Sashtnosti*. S.: Izd. „GAL- IKO“, 1993.

3. **Хайдегер, М.** *За „Хуманизма“*. – Мартин Хайдегер. Същности. С.: Изд. „ГАЛ- ИКО“, 1993. // **Haidegger, M.** *Za „Humanizma“*. –Martin Haidegger. Sashtnosti. S.: Izd. „GAL- IKO“, 1993.

4. **Magnus, B.** *Heidegger's Metahistory of Philosophy*. Amor Fati, Being and Truth, The Hague, Martinus Nijhoff, 1970.

5. **Heidegger, M.** *Who is Nietzsche's Zarathustra?* – In: Review of Metaphysics, 20:3 (1967: Mar.).

6. **Heidegger, M.** *Überwindung der Metaphysik* . – In: Gesamtausgabe, Band 7, Vorträge und Aufsätze, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2000.